

Arkeologisk utredning steg 2

Skogshyltan 1:15

Byarums socken, Vaggeryds kommun, Jönköpings län

Archaeological investigation, in Byarum, Vaggeryds municipality

FÖRKLARINGAR, antikvarisk bedömning och länsstyrelsens krav på åtgärder	
Fornlämning	Lämning som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt Kulturmiljölagen. Bedömningen kan enbart göras för lämning som kvarliggert. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den är från forna tider, att den tillkommit genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven och kan antas ha tillkommit före 1850. Till varje fornlämning hör ett så kallat fornlämningsområde, ett så stort område på marken som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdet är inte ett bestämt område utan avgörs av länsstyrelsen och kan vara olika stort beroende på vilken lämningstyp det är och beroende av i vilken typ av topografi lämningen ligger. Om lämning/dess närområde berörs krävs tillstånd till ingrepp i fornlämning.
Övrig kulturhistorisk lämning	Används för lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Används även för lämningstyper som inte består av en fysisk lämning, t.ex. Fyndplats, Plats med tradition och Fyndsamling. Då flertalet av dessa lämningar registrerats före kulturmiljölagens ändring 2014, kan bedömningen av dem komma att ändras. Lämningar med denna bedömning kan också, beroende på lämningstyp, indikera att fornlämning finns i området. För flera övriga kulturhistoriska lämningar rekommenderas därför samråd med länsstyrelsen om lämning eller dess närområde berörs. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd.
Möjlig fornlämning	Anges för lämningar som kräver vidare utredning för att kunna bedömas som fornlämning. Lämningen ska vara bekräftad i fält och får inte enbart bestå av en uppgift om en lämning. Det är länsstyrelsen som beslutar om vidare utredning krävs, varför samråd krävs om lämning eller dess närområde berörs.
Ingen antikvarisk bedömning	En lämning som är helt undersökt, borttagen eller förstörd har inte någon antikvarisk bedömning. Det gäller också om den är registrerad utifrån en uppgift utan att vara bekräftad i fält, om den utgår på grund av felregistrering eller är överförd till en annan lämning. Lämningen har inget skydd enligt kulturmiljölagen.
Utredningsobjekt	Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser t ex boplatslägen där en arkeologisk utredning steg 2 krävs för att fastställa om det är en fornlämning. Det är länsstyrelsen som beslutar om vidare utredning krävs och hur stora områden som i så fall skall utredas.
FÖRKLARINGAR, åtgärdsförslag	
Arkeologisk utredning steg 1 (AU1)	Syftet med en arkeologisk utredning är att se om fornlämning berörs av projektet. Vid utredning steg 1 görs en genomgång av äldre kartor och arkiv, varefter hela ytan fältinventeras och nypåträffade lämningar registreras, dessa kan gå vidare till förundersökning. Vid AU1 markeras även ytor där lämningar kan tänkas påträffas under mark, dessa områden kan gå vidare till AU2.
Arkeologisk utredning steg 2 (AU2)	Vid en utredning steg 2 görs sökschaktning med grävmaskin eller rutgrävning för hand där jorden sällas, för att se om lämningar finns dolda under markytan.
Arkeologisk förundersökning (FU)	Syftet med denna är att karaktärisera och avgränsa fornlämning. Då tas också prover för t. ex. datering. Om en redan känd forn- eller kulturlämning berörs av exploatering kan länsstyrelsen besluta om en arkeologisk förundersökning utan att någon utredning behövs.
Arkeologisk undersökning (UN)	Vid undersökningen tas fornlämningen bort helt och hållet. Lämningen dokumenteras och kunskapen sparas därmed för framtiden. I särskilda fall kan en lämning, eller ett område med lämningar, bedömas ha så stora värden att den inte får tas bort.
Ingen åtgärd	Lämningen har inte bedömts hysa så stora värden att den kan bedömas som fornlämning, det kan vara t. ex. övriga kulturhistoriska lämningar. Om möjligt bör dessa lämningar bevaras då de är objekt som hjälper oss att tolka landskapets historia. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd (t. ex. Miljöbalken, Plan- och bygglagen eller Skogsvårdslagen).

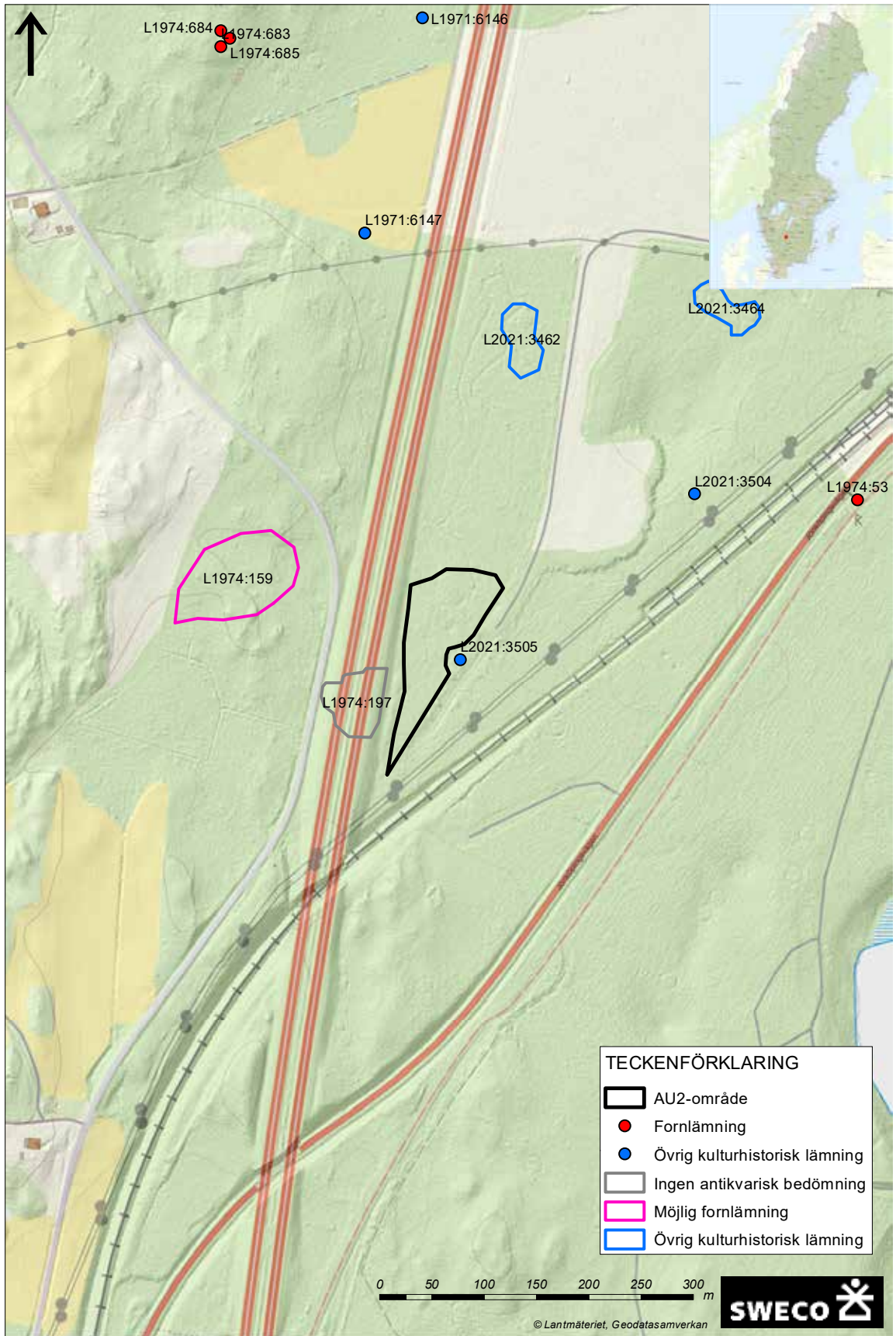
Författare: Fredrik Engman, arkeolog/kulturgeograf, specialist kulturmiljö och Annika Petersson, arkeolog Sweco
 Interngranskare: Bo Ulfhielm, Arkeolog, specialist kulturmiljö Sweco
 Sweco uppdragsnummer: 30038640
 Kulturmiljöregistret uppdragsnummer: 202200132

Handläggare Länsstyrelsen i Jönköpings län: Jan Borg
 Länsstyrelsen diarienummer: 431-11345-2021

Bild framsida: Terrängbild inom utredningsområdet.

Innehållsförteckning

1. Summary	5
2. Sammanfattning	5
3. Inledning	5
4. Syfte och genomförande	5
5. Topografi och fornlämningsmiljö	5
6. Resultat av fältarbete	6
8. Administrativa uppgifter	9
8. Referenser	9

Figur 1. Fastighetskarta med utmarkerat utredningsområde.

1 Summary

Sweco carried out an archaeological investigation step 2 excavation in an area south of Vaggeryd due to the building plans of a heat central by Vaggeryds energi. The area was previously surveyed by Sweco in the spring of 2021. The south part of the investigated area known as Sweco 01 were recommended for further investigation.

2 Sammanfattning

Sweco genomförde under april år 2022 en arkeologisk utredning steg 2 med anledning av att Vaggeryds energi avser att anlägga en värmecentral söder om Götafors industriområde i Vaggeryds kommun. En tidigare arkeologisk utredning steg 1, gjord av Sweco 2021 fastslog att den sydvästra delen kräver ytterligare utredning. Detta då området tangerar platsen för ett undersökt och borttaget gravfält (L1974:197) där lämningar som inte är synliga ovan mark kan förekomma.

3 Inledning

Sweco har under april år 2022 genomfört en arkeologisk utredning steg 2 på ett drygt 500 m² stort område i Vaggeryds kommun. Utredningen var föranledd av att Vaggeryds energi AB planerar att anlägga en värmestation med tillhörande ledningar i området. Arbetet med utredningen har genomförts av Fredrik Engman och Annika Petersson vid Sweco, efter beslut av länsstyrelsen (dnr 431-11345-2021).

4 Syfte och genomförande

Syftet med den arkeologiska utredningen är att fastställa om det inom området finns lämningar under mark som inte är synliga i dagsläget. Vid den tidigare arkeologiska utredningen steg 1 gjordes en kart- och arkivstudie där historiska kartor, jordartskarta, höjddata, kulturmiljöregistret och lämplig litteratur studerades för att finna indikationer på lämningar. Fältarbetet inleddes med besiktning av området inför schaktning. Därefter togs sökschakt upp med grävmaskin. Extensiv metalldetektering utfördes i schakten. Dokumentationen skedde med RTK med mobil enhet och lagrats i ArcGIS-Field Maps.

5 Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet som är 500 m² stort, är beläget sydsydväst om Götafors som i sin tur är beläget sydväst om Vaggeryd. I väst avgränsas området av Europaväg 4 och i öster av en industri-/skogsväg. 120–350 meter öster om utredningsområdet rinner Lagan.

När Europaväg 4 byggdes om 1992 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk undersökning av fornlämning L1974:197, belägen sydväst om Vaggeryd. Gravfältet som tidigare varit känt på platsen grävdes då helt bort. Det nu utredda området ligger i mycket nära anslutning till det tidigare gravfältet vilket möjliggör att lämningar under mark kan förekomma. (Figur 2.)

Figur 2. Överblick av det undersökta området i relation till gravfält L1974:197

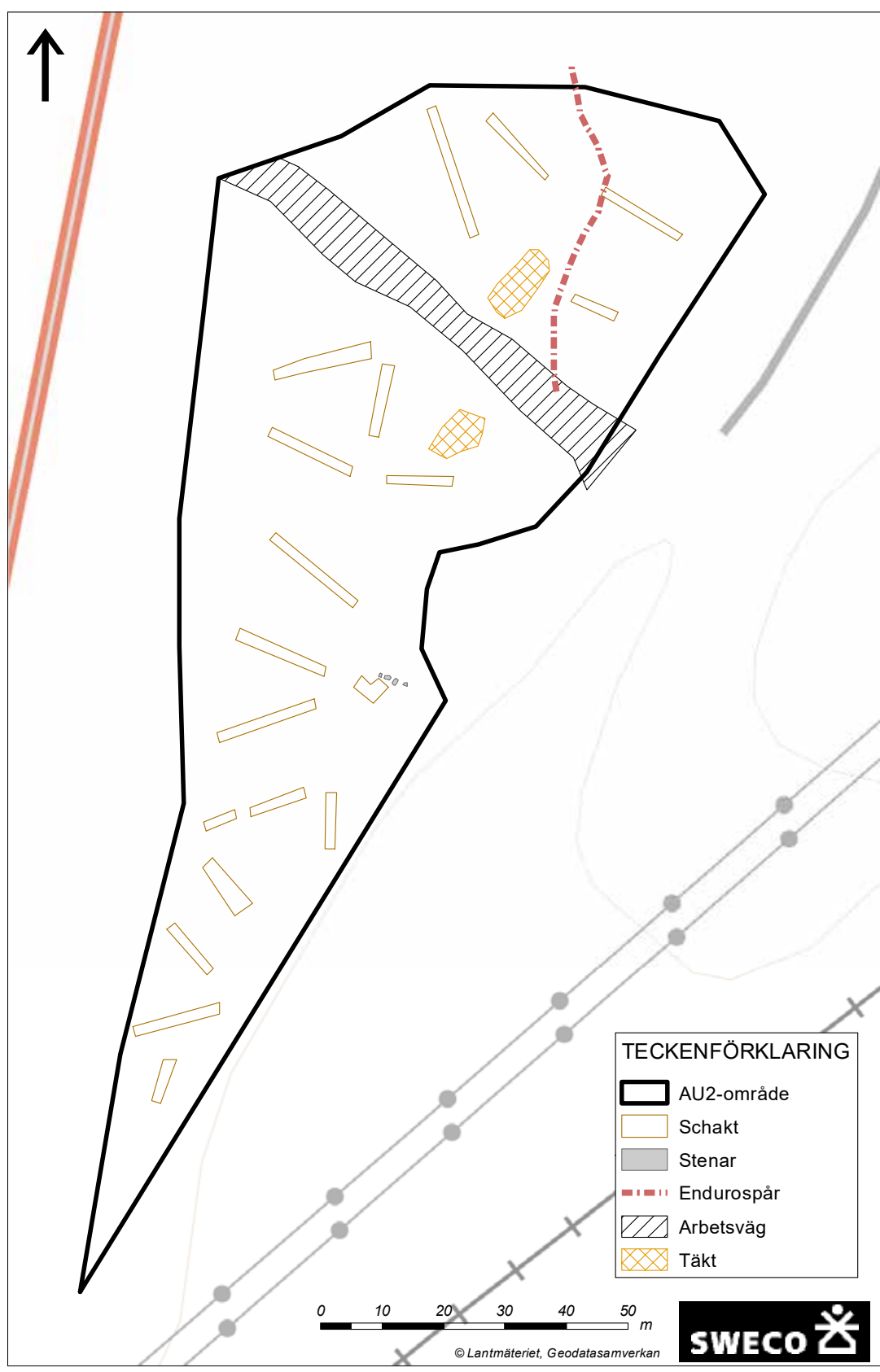
Vid den tidigare undersökningen av gravfältet påträffades 45 anläggningar uppdelat på 7 domarringar, 16 runda och 13 fyrkantiga stensättningar (ofyllda), 2 fyrkantiga stenkretsar samt 8 resta stenar. Därutöver framkom (minst) 11 omarkerade brandgropar/benlager. Den omfattande användningen av en lättvittrad lokal stensort (Vaggeryds-syenit) i anläggningarna gjorde att resultaten skiljer sig avsevärt från de observationer som gjordes vid en tidigare inventering. I många fall var stenarna helt bortvittrade ovan mark.

Gravfältet kunde genom fynd och ¹⁴C-analyser dateras till folkvandringstid (Nordman 2015). Ytterligare gravar, troligen från samma tid, finns registrerade cirka 300 meter väster om Europaväg 4.

Utredningsområdets närhet präglas i övrigt av lämningar från historisk tid i form av flera registrerade lägenhetsbebyggelser (torp och backstugor). I samband med planerad gasledning väster om Europaväg 4 och den genomförda kulturminnesinventeringen Skog & Historia norr om utredningsområdet har även ett stort antal lämningar efter kolframställning påträffats (Engman 2004, Engman, mfl 2008, Kallerskog 2017), varav ett område med flera kolbottnar och en kolarkoigrund norr om utredningsområdet (L1971:4486).

6 Resultat av fältarbete

Under två dagar genomfördes sökschaktning i området i syfte att finna dolda lämningar relaterade till det borttagna gravfältet (L1974:197). Totalt grävdes 19 sökschakt med en area från 8 till 37 m² fördelat på hela området (Figur 3). Inget av dessa sökschakt innehöll några spår av fornlämningar. Området innehåller flertalet spår från modern aktivitet. Främst gällande brukning av skog, så som hjulspår från skördare. Ett smalare spår använt av enduroförare löper även från norr till söder genom området.

Figur 3. Undersökningsområde med avvikelser samt sökschakt.

En tidigare okänd väg 8–9 m bred gick från nordväst till sydöst igenom områdets norra del. Att vägen saknas på historiska kartor samt vägens bredd gör det troligt att vägen är av nyare karaktär. Möjligen en arbetsväg från det att Europaväg 4 byggdes (Figur 4). Strax norr och söder om vägen låg två täkter.

Figur 4. Bredare väg, troligen arbetsväg vid bygge av Europaväg 4.

I områdets södra del påträffades fyra stenar som låg på rad. Stenarna var 0,5-1 m stora. Stenarna antogs intressanta då de var täckta av mossor och låg på en linje från nordväst till sydöst. En större kolbotten funnen vid inventeringen 2021 var även belägen strax nordöst om stenarna. Vid en närmare granskning framkom att stenarna troligen blivit ditplacerade under modern tid då de låg mycket ytligt.

Utredningen kunde inte påvisa några fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdet. Sweco bedömer därför att inga ytterligare arkeologiska åtgärder är nödvändiga. Direkt öster om området är däremot kolbotten L2021:3505 belägen. Om möjligt sparas denna och bör då markeras i fält vid arbete i närområdet.

7 Administrativa uppgifter

Län	Jönköpings län
Landskap	Småland
Kommun	Vaggeryd
Socken	Byarum
Fastighet	Skogshytan 1:15
Länsstyrelsens dnr	431-11345-2021
Länsstyrelsens beslutsdatum	2022-02-02
Sweco uppdragsnummer	30038640
Uppdragsledare	Fredrik Engman
Personal	Fredrik Engman, Annika Petersson
Underkonsulter	Vätterbygdens Mark & Entreprenad AB
Fältarbetstid	2022-04-12 - 2022-04-13
Spridningstillstånd	LM2022/018579
Koordinatsystem	Sweref 99 TM
Kostnadsansvarig	Vaggeryds energi AB
Kostnadsansvarig referens	Ulrika Lahti
Kostnadsansvarig referensnummer	2000-0450 Arkeologi Skogshytan 1:15

8 Referenser

- Engman, F. 2004. Särskild arkeologisk utredning, etapp 1. Tvärs genom utmarkerna. Naturgas Mellansverige. Från Segerstad i Gislaveds kommun till Torsvik i Jönköpings kommun. Gislaved, Gnosjö, Jönköpings, Vaggeryds och Värnamo kommuner, Jönköpings län. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2004:30.
- Engman, F, Lorentzon, M & Wennberg, R. Inventeringsrapport Skog&Historia i Jönköpings län. Lägesrapport för åren 2004–2007, efter avslutandet av Gröna Jobb. Almesåkra, Alseda, Askerids, Byarums, Båraryds, Habo, Höreda, Järnsås, Järstorps, Kärda, Mulseryds, Nykyrka, Nässjö, Svarttorps, Vetlanda och Öreryds socknar. Aneby, Eksjö, Gislaveds, Habo, Jönköpings, Mullsjö, Nässjö, Vaggeryds, Vetlanda och Värnamo kommuner. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2008:34.
- Engman, F., 2021, Skogshytan 1:4 - Arkeologisk utredning steg 1, ny detaljplan Vaggeryd Byarum socknaen i Vaggeryds kommun, Jönköpings län
- Kallerskog, L. Skog och Historia i Jönköpings län 2004-2016 - Kort sammanfattande rapport. Fornminnesinventeringar utförda i Aneby, Eksjö, Gislaved, Habo, Jönköping, Mullsjö, Nässjö, Tranås, Vaggeryd, Vetlanda och Värnamo kommuner. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2017:05
- Nordman, A-M. 2015. Ett folkvandringstida gravfält i Byarum. Arkeologisk undersökning av fornlämning Byarum 160:1 inom Södra Duved 1:1, Byarums socken i Vaggeryds kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2015:48.

